

nescit. Impossibilia autem secundum se comparantur ad potentiam sicut falsa ad scientiam.

AD SECUNDUM dicendum, quod ratio illa procederet, si distributio terminaretur infra genus possibilium hoc modo quod non se extenderet ad omnia possibilia.

Ad illud quod quaeritur de alia ratione omnipotentiae dicendum, quod posse quiddam vult facere non est sufficiens ratio omnipotentiae, sed est sufficiens signum omnipotentiae; et sic intelligendum est verbum Augustini.

Ad illud quod arguitur de tertia ratione, dicendum, quod Deus dicitur omnipotens, quia potest omnia possibilia absolute; et ideo obiectio non recte procedit de possibilibus Deo vel natura.

Ad illud quod ultimo quaeritur, dicendum, quod in his quae aguntur per voluntatem, ut dicitur IX Metaph. (com. III, IV et X), potentia et scientia determinantur ad opus per voluntatem; et ideo scientia et potentia in Deo quasi non determinata universaliter pronuntiantur, ut cum dicitur omnisciens vel omnipotens, sed voluntas qua determinat, non potest esse omnium, sed eorum tantum ad quae potentiam et scientiam determinat; et ideo Deus non potest dici omnivolens.

QUESTIO II

DE POTENTIA GENERATIVA IN DIVINIS

(Et habet sex articulos.)

Primo enim quaeritur, utrum in divinis sit generativa potentia; 2^o utrum potentia generativa in divinis dicatur essentialiter vel notionaliter; 3^o utrum potentia generativa in actum generationis procedat per imperium voluntatis; 4^o utrum in divinis possint esse plures filii; 5^o utrum potentia generandi sub omnipotentia comprehendatur; 6^o utrum potentia generandi et potentia creandi sint idem.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum in divinis sit potentia generativa.*

(I p., quest. xli, art. 4; et I, dist. vii, quest. 1, art. 1.)

Quaestio est de potentia generativa in divinis: et circa hoc primo quaeritur, utrum in divinis sit generativa potentia. Et videtur quod non. Omnis enim potentia vel est activa vel passiva. Sed in divinis non potest esse potentia passiva aliqua; nec ibi generativa potentia potest esse activa: quia sic Filius esset actus vel factus, quod est contra fidem. Ergo in divinis non est generativa potentia.

2. Praeterea, secundum Philosophum (in lib. de Somno et

Vigil., cap. 1, ante med.), ejus est potentia, ejus est actio. Sed generatio non est in divinis. Ergo nec generativa potentia. Probatio media. Ubiunque est generatio, ibi est communicatio naturae, et receptio ejusdem. Sed cum recipere sit materiae, vel passivae potentiae, quae in divinis non est, receptio Deo competere non potest. Ergo in divinis non potest esse generatio.

3. Praeterea, generans oportet esse distinctum a genito. Non autem secundum illud quod generans communicat genito, quia in hoc potius conveniunt. Ergo debet esse in genito aliquid aliud ab eo quod est sibi per generationem communicatum; et ita oportet omne genitum esse compositum, ut videtur. In divinis autem non est aliqua compositio. Ergo non potest esse genitus Deus; et sic non est ibi generatio; et ita ut prius.

4. Praeterea, nihil imperfectionis est Deo attribuendum. Sed omni potentia respectu sui actus, imperfecta est, tam activa quam passiva. Ergo potentia generativa in Deo ponenda non est.

5. Sed dicit respondens, quod hoc est verum de potentia non conjuncta actui. — Sed contra, omne quod perficitur per alterum est minus perfectum eo per quod perficitur. Sed potentia conjuncta actui perficitur per actum. Ergo actus est ea perfectior; et sic etiam potentia actui conjuncta, respectu actus, imperfecta est.

6. Praeterea, natura divina est efficacior in agendo quam natura creata. Sed in creaturis invenitur natura aliqua quae non operatur per aliquam potentiam mediam sed per seipsam, sicut sol illuminat aërem et anima vivificat corpus. Ergo multo fortius divina natura non per aliquam potentiam, sed per seipsam est principium generationis; et ita in divinis non est ponenda potentia generativa.

7. Praeterea, generativa potentia aut attestatur dignitati aut indignitati. Non autem attestatur dignitati, quia sic in superioribus creaturis esset magis quam in inferioribus, scilicet in Angelis et coelestibus corporibus magis vel potiusquam in animalibus et in plantis. Ergo attestatur indignitati, et sic non est in Deo ponenda.

8. Praeterea, in rebus inferioribus duplex invenitur generativa potentia; scilicet completa ut in his quorum generatione est per sexuum commixtionem; et incompleta quae est sine sexuum commixtione ut in plantis. Cum ergo completa Deo non attribuat, quia non potest poni in divinis sexuum commixtio, videtur quod nullo modo sit ibi potentia generativa.

9. Praeterea, sub potentia non cadit nisi possibile, cum potentia respectu possibilis dicatur. Sed generationem esse in divinis, non est possibile vel contingens, cum sit aeternum. Ergo respectu ejus, potentia in divinis dici non potest; et sic non est ibi generativa potentia.

10. Praeterea, potentia Dei cum sit infinita, non finitur

neque ad actum neque ad objectum. Sed si sit in Deo potentia generativa, ejus actus erit generatio, effectus vero filius. Ergo potentia Patris non se habebit tantum ad unum filium generandum, sed ad plures; quod est absurdum.

11. Præterea, secundum Avicennam, quando res aliqua habet aliquid tantum ab altero, ei secundum se consideratæ attribuitur oppositum ejus, sicut aer qui non habet lumen nisi ab alio, secundum se consideratus est tenebrosus; et per hunc modum omnes creaturæ, quæ habent ab alio esse, veritatem et necessitatem, secundum se consideratæ, sunt non entes, falsæ et impossibiles. Sed nihil tale potest esse in divinis. Ergo non potest ibi esse aliquis qui tantum habeat esse ab altero; et ita non potest ibi esse aliquis genitus; et per consequens nec generatio nec generativa potentia.

12. Præterea, in divinis Filius non habet aliquid nisi quod a Patre accipit; aliter sequeretur quod esset ibi compositio. Sed a patre accepit essentiam. Ergo in Filio non est nisi essentia. Si ergo est ibi generatio, vel Filius est genitus, oportebit essentiam esse genitam; quod est falsum, quia sic essentia distingueretur in divinis.

13. Præterea, si Pater generat in divinis, oportet quod ei conveniat secundum suam naturam. Sed eadem est natura in Patre et Filio et Spiritu sancto. Ergo eadem ratione et Filii et Spiritu sanctus generabunt; quod est contra fidei documenta.

14. Præterea, natura quæ perpetuo et perfecte in uno supposito invenitur, non communicatur alteri supposito. Sed natura divina perfecte invenitur in Patre, et perpetuo, cum sit incorruptibilis. Ergo alteri supposito non communicatur; et ita non est ibi generatio.

15. Præterea, generatio est species mutationis. Sed in divinis non est aliqua mutatio. Ergo nec generatio: ergo nec generativa potentia.

Contra, secundum Philosophum (in IV Metaph., text. xix) perfectum unumquodque est quando potest alterum tale facere quale ipsum est. Sed Deus Pater est perfectus. Ergo potest alterum talem facere qualis ipse est; et sic potest Filium generare.

Præterea, Augustinus dicit (lib. III cont. Max., cap. vii) quod si Pater generare non potuit, impotens fuit. Sed in Deo nullo modo est impotentia. Ergo potuit generare: et sic est ibi potentia generandi.

Respondeo dicendum, quod natura cujuslibet actus est, quod seipsum communit quantum possibile est. Unde unumquodque agens agit secundum quod in actu est. Agere vero nihil aliud est quam communicare illud per quod agens est actu, secundum quod est possibile. Natura autem divina maxime et purissime actus est. Unde et ipsa seipsum communicat quantum

possibile est. Communicat autem seipsum per solam sui similitudinem creaturis, quod omnibus patet; nam qualibet creatura est ens secundum similitudinem ad ipsam. Sed fides catholica etiam alium modum communicationis ipsius ponit, prout ipsamet communicatur communicatione quasi naturali: ut sicut ille cui communicatur humanitas, est homo, ita ille cui communicatur deitas, non solum sit Deo similis, sed vere sit Deus. Oportet autem circa hoc advertere, quod natura divina a formis materialibus in duobus differt. Primo quidem per hoc quod formæ materiales non sunt subsistentes, unde humanitas in homine non est idem quod homo qui subsistit: deitas autem est idem quod Deus; unde ipsa natura divina est subsistens. Aliud est quod nulla forma vel natura creata est suum esse; sed ipsum esse Dei est ejus natura et quidditas; et inde est quod proprium nomen ipsius est: *Qui est*, ut patet Exod., iii, quia sic denominatur quasi propria sua forma. Forma ergo in istis inferioribus, quia per se non subsistit, oportet quod in eo cui communicatur, sit aliquid aliud per quod (1) forma vel natura subsistentiam recipiat: et hæc est materia, quæ subsistit formis materialibus et naturis. Quia vero natura materialis vel forma, non est suum esse, recipit esse per hoc quod in alio suscipitur; unde secundum quod in diversis est, de necessitate habet diversum esse; unde humanitas non est una in Socrate et Platone secundum esse, quamvis sit una secundum propriam rationem. In communicatione vero qua divina natura communicatur, quia ipsa est per se subsistens, non requiritur aliquid materiale per quod subsistentiam recipiat; unde non recipitur in aliquo quasi in materia, ut sic genitus, ex materia et forma invenitur compositus. Et quia iterum ipsa essentia est suum esse, non accipit esse per supposita in quibus est: unde per unum et idem esse est in communicante et in eo qui communicatur; et sic manet eadem secundum numerum in utroque. Hujus autem communicationis exemplum in operatione intellectus congruentissime invenitur. Nam ipsa divina natura spiritalis est, unde per exempla spiritalia melius manifestatur. Cum enim alicujus rei extra animam per se subsistentis noster intellectus concipit quidditatem, fit quædam communicatio rei quæ per se existit, prout a re exteriori intellectus noster ejus formam aliquo modo recipit; quæ quidem forma intelligibilis, in intellectu nostro existens, aliquo modo a re exteriori progreditur. Sed quia res exterior diversa a natura intelligentis est; aliud est esse formæ intellectus comprehensæ, et rei per se subsistentis. Cum vero intellectus noster sui ipsius quidditatem concipit, utrumque servatur: quia videlicet et ipsa forma intellecta ab intelligente in intellectu aliquo modo progreditur cum intellectu eam format; et unitas quædam servatur inter formam conceptam quæ pro-

(1) *Id.*, propter quod.

greditur et rem unde progreditur, quia utrumque habet intelligibile esse, nam unum est intellectus, et aliud est intelligibilis forma, quæ dicitur verbum intellectus. Quia tamen intellectus noster non est secundum suam essentiam in actu perfecto intellectualitatis, nec idem est intellectus hominis quod humana natura; sequitur quod verbum prædictum etsi sit in intellectu, et ei quodammodo conforme, non tamen sit idem quod ipsa essentia intellectus, sed ejus expressa similitudo. Nec iterum in conceptione hujusmodi formæ intelligibilis, natura humana communicatur, ut generatio proprie dici possit, quæ communicationem naturæ importat. Sicut autem in nostro intellectu seipsum intelligente invenitur quoddam verbum progrediens, ejus a quo progreditur similitudinem gerens; ita et in divinis invenitur verbum similitudinem ejus a quo progreditur habens. Cujus processio in duobus verbi nostri processionem superat. Primo in hoc quod verbum nostrum est diversum ab essentia intellectus, ut dictum est; intellectus vero divinus qui in perfecto actu intellectualitatis est secundum suam essentiam, non potest aliam formam intelligibilem recipere quæ non sit sua essentia; unde verbum ejus unius essentiæ cum ipso est, et iterum ipsa divina natura ejus intellectualitas est; et sic communicatio quæ fit per modum intelligibilem, est etiam per modum naturæ, ut generatio dici possit; in quo secundo processionem verbi nostri Dei verbum excedit. Et hunc modum generatiōnis Augustinus assignat (in lib. de Trinit.). Quia vero de divinis loquimur secundum modum nostrum, quem intellectus noster capit ex rebus inferioribus, ex quibus scientiam sumit; ideo sicut in rebus inferioribus cuiusque attribuitur actio, attribuitur aliquod actionis principium, quod potentia nominatur; ita (1) et in divinis, quamvis in Deo non sit differentia potentiæ et actionis, sicut in rebus creatis. Et propter hoc, generatione in Deo posita, quæ per modum actionis significatur, oportet ibi concedere potentiam generandi, vel potentiam generativam.

Ad PRIMUM ergo dicendum, quod potentia quæ in Deo ponitur nec proprie activa nec passiva est, cum in ipso non sit nec prædicamentum actionis nec passionis, sed sua actio est sua substantia; sed ibi est potentia per modum potentiæ activæ significata. Nec tamen oportet quod Filius sit actus vel factus, sicut nec oportet quod proprie sit ibi actio vel passio.

Ad SECUNDUM dicendum, quod cum recipere terminetur ad habere, sicut ad finem; dupliciter dicitur aliquid esse recipiens, sicut dupliciter est habens. Habet enim uno modo materiam formam suam, et subjectum accedens, vel qualitercumque habitum est extra essentiam habentis; habet autem alio modo suppositum naturam, ut hic homo humanitatem; quæ quidem

(1) *Al. docet ita.*

non est extra essentiam habentis, immo est ejus essentia. Socrates enim est vere id quod homo est. Genitus ergo in humanis etiam non recipit formam generantis sicut materia formam, vel sicut subjectum accedens, sed sicut suppositum vel hypostasis habet naturam speciei; et similiter est in divinis. Unde non oportet quod sit in Deo genito aliqua materia vel subjectum naturæ divinæ: sed quod ipse Filius subsistens sit qui naturam divinam habeat.

Ad TERTIUM dicendum, quod Deus genitus non distinguitur a Deo generante per aliquam essentiam additam, cum, sicut dictum est, in corp. art., non requiratur aliqua materia in qua recipiatur natura divina. Distinguitur autem per ipsam relationem, quæ est ab alio habere naturam, ita quod in Filio ipsa relatio filiationis tenet locum omnium principiorum individuantium in rebus creatis (propter quod dicitur proprietates personalis), ipsa autem natura divina tenet locum naturæ speciei. Quia tamen ipsa relatio secundum rem a natura divina non differt, non fit ibi aliqua compositio, sicut apud nos ex principio speciei et ex individuantibus quedam compositio reinquitur.

Ad QUARTUM dicendum, quod ratio illa procedit quando potentia illa ab actu differt, sive sit conjuncta actui, sive non; hoc autem non habet locum in divinis.

Et sic patet solutio AD QUINTUM.

Ad SEXTUM dicendum, quod omne illud quod est principium actionis, ut quo agitur, habet potentiæ rationem; sive sit essentia, sive aliquod accedens medium, puta qualitas quedam inter essentiam et actionem. In creaturis tamen corporalibus vel vix vel nunquam invenitur aliquo actio alienius naturæ substantialis nisi mediante aliqua accidente: sol enim mediante luce quæ in ipso est, illuminat. Quia vero anima vivificat corpus, est per essentiam animæ. Sed vivificare, licet per modum actionis dicatur, non tamen est in genere actionis, cum sit actus primus magis quam secundus.

Ad SEPTIMUM dicendum, quod in creaturis non potest esse generatio sine divisione essentiæ vel naturæ secundum esse, cum natura non sit suum esse; et ideo in creaturis est generatio cum aliqua indignitate: et propter hoc in creaturis mobilioribus non competit generatio. Sed in Deo potest esse generatio hujusmodi sine hujusmodi vel alia imperfectione; et ideo nihil prohibet generationem ibi ponere.

Ad OCTAVUM dicendum, quod illa ratio procedit de generatione materiali; unde ad propositum locum non habet.

Ad NONUM dicendum, quod illud quod est obiectum potentiæ activæ vel passivæ cuius actio vel passio est cum motu, oportet esse possibile et contingens, cum omne mobile hujusmodi sit. Talis autem non est potentia generativa in Deo, ut dictum est; unde ratio non sequitur.

AD DECIMUM dicendum, quod Filius Dei non se habet ad potentiam generativam sicut effectus, cum eum genitum, non factum, confiteamur. Si tamen esset effectus, potentia generantis non finiretur ad ipsum, quamvis alius generari filius non possit, quia ipse infinitus est. Quod autem alius filius in divinis esse non potest, contingit, quia ipsa filio est proprietas personalis ipsius; et hoc quo, ut ita dicam, individuatur. Cuiuslibet autem individuo principia individualia sunt soli sibi; alias sequeretur quod persona vel individuum esset communicabile ratione.

AD UNDECIMUM dicendum, quod verbum illud Avicennæ intelligendum est, quando id quod recipitur ab alio, non idem numero est in recipiente et dante, sicut accidit in creaturis respectu Dei. Unde omne receptum in creatura est quasi unitas respectu esse divini; quia creatura non potest esse recipere secundum illam perfectionem qua in Deo est. Sed Filius in divinis accipit a Patre eandem naturam numero quam Pater habet; et ideo non procedit.

AD DUODECIMUM dicendum, quod Filius non habet aliquid realiter divisum ab essentia quam a Patre recipit: sed hoc ipso quod a Patre recipit, oportet in ipso esse relationem qua ad Patrem referatur, et per quam ab eo distinguatur. Ipsa tamen relatio realiter ab essentia non differt.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod licet eadem natura sit in Patre et Filio, est tamen secundum alium modum existendi, scilicet cum alia relatione; et ideo non oportet quod quidquid convenit Patri per naturam suam, conveniat Filio.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod creaturæ, per hoc quod participant naturam speciei, pertingunt ad divinam similitudinem; unde quod aliquod suppositum creatum subsistat in natura creata, est ordinatum ad alterum tanquam ad finem: et ideo ex quo sufficienter pervenitur ad finem per unum individuum, secundum perfectam et propriam participationem naturæ speciei, non oportet aliud individuum in illa natura subsistere. Sed natura divina est finis; et non propter aliquem finem. Fini autem congruit ut communicetur secundum omnem possibilem modum. Unde quamvis ibi in uno supposito perfecte et proprie inventiatur, nihil prohibet quin etiam inveniatur in alio.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod generatio est species mutationis ex parte illa qua natura per generationem communis (1) recipitur in aliqua materia, quæ est mutationis subiectum. Hoc autem non accidit in divina generatione; ideo ratio non sequitur.

(1) Forte *communicata*.

ARTICULUS II. — *Utrum potentia generativa in divinis dicatur essentialiter vel notionaliter.*

Secundo quæritur, utrum potentia generativa in divinis dicatur essentialiter vel notionaliter. Et videtur quod notionaliter tantum. Potentia enim rationem principii habet, ut patet per definitiones positas V Metaph. (text. xvii). Sed principium in divinis respectu divine personæ notionaliter dicitur.

Cum ergo potentia generandi hoc modo principium importet, videtur quod notionaliter dicitur.

2. Sed dicitur, quod significat simul essentiam et notionem. Sed contra, in divinis, secundum Boetium (in lib. de Trin.), sunt hæc duo prædicamenta; substantia, ad quam pertinet essentia; et ad aliquid, ad quod pertinent notionalia. Non potest autem aliquid esse in duobus prædicamentis, quia homo albus non est aliquid unum nisi per accidens, ut habetur V Metaph. (text. vii). Ergo potentia generandi non potest in sua ratione utrumque complecti, scilicet substantiam et notionem.

3. Præterea, principium in divinis distinguitur ab eo cuius est principium. Sed essentia non debet distingui. Ergo non competit ei ratio principii: et ita potentia, quæ rationem principii includit, non significat essentiam.

4. Præterea, in divinis quod est proprium, est relativum et notionale; quod vero est commune, est essentiale et absolutum. Potentia autem generandi non est communis Patri et Filio, sed propria Patris. Ergo dicitur relative sive notionaliter, non essentialiter nec absolute.

5. Præterea propria actionis est principium propria forma, non communis; sicut homo per intellectum intelligit: nam hæc actio est sibi propria respectu animalium aliorum, sicut et forma rationalitatis sive intellectualitatis. Sed generatio est propria operatio Patris in quantum est Pater. Ergo ejus principium est paternitas, quæ est propria forma Patris, et non deitas, quæ est forma communis. Paternitas vero ad aliquid dicitur. Ergo potentia generandi non solum quantum ad rationem principii, sed etiam quantum ad id quod est principium, dicitur ad aliquid.

6. Præterea, sicut potentia generandi realiter ab essentia divina non differt, ita nec etiam paternitas. Sed hoc non obstante paternitas dicitur tantum ad aliquid. Ergo nec propter hoc debet dici quod potentia generandi, cum relatione significet essentiam.

7. Præterea, in divinis tria invenimus quæ rationem principii habent, scilicet potentiam et scientiam et voluntatem, quæ essentialiter dicuntur in Deo. Sed scientia et voluntas non simul significantur cum aliqua relatione vel notione in divinis. Ergo pari ratione nec potentia; et sic non potest dici quod

potentia generandi significet simul essentiam ex parte potentiae, et notionem ex parte generationis; sed videtur quod significet tantum notionem per rationes inductas.

Sed contra est quod Magister dicit, vii dist., I Sentent., quod potentia generandi in Patre est ipsa divina essentia.

Præterea, Hilarius dicit (lib. de Synod., a med.), quod Pater generat virtute naturæ divinæ. Ergo ipsa natura est generationis principium; et sic rationem potentiae habet.

Præterea, Damascenus dicit (lib. II de Fide orth., cap. xxvii), quod generatio est opus naturæ existens; et sic idem quod prius.

Præterea, in divinis est tantum una potentia. Sed potentia creandi dicitur essentialis. Ergo et potentia generandi.

Respondeo dicendum, quod circa hoc est multiplex opinio.

Quidam enim dixerunt, quod potentia generandi in divinis dicitur tantum ad aliquid: et movebantur hac ratione: quia potentia secundum suam rationem est principium quidam; principium autem relative dicitur et est notionale, si referatur ad divinam potentiam et non ad creaturas. Sed in hac ratione videntur fuisse decepti propter duo: primo, quia licet potentiae conveniat ratio principii, quod in genere relationis, est tamen id quod est principium actionis vel passionis, non est relatio, sed aliqua forma absoluta, et id est essentia potentia, et inde est quod Philosophus ponit potentiam non in genere relationis, sed qualitatis, sicut et scientiam; quamvis utrique aliqua relatio accidat: secundo, quia ea quæ in divinis important principium respectu operationis, non dicuntur notionaliter, sed solum ea quæ dicunt principium respectu ejus quod est operationis terminus: principium enim quod notionaliter dicitur in divinis, est respectu personæ subsistentis; operatio autem non significatur ut subsistens: unde ea quæ respectu operationis rationem principii habent, non oportet in divinis notionaliter dici: alias voluntas et scientia et intellectus et omnia hujusmodi notionaliter dicerentur. Potentia autem, licet sit principium quandoque et actionis et ejus quod est per actionem productum; tamen unum accedit ei, alterum vero competit ei per se: non enim potentia activa semper, per suam actionem, aliquam rem producit quæ sit terminus actionis, cum sint multæ operationes quæ non habent aliquid operatum, ut Philosophus dicit (I Ethic., cap. I, et IX Metaph., lect. xv); semper enim potentia est actionis vel operationis principium. Unde non oportet quod propter relationem principii, quam nomen potentiae importat, relative dicatur in divinis. Ipsa etiam positio veritati consona non videtur. Nam si id quod est potentia, est ipsa res quæ est principium actionis, oportet naturam divinam esse id quod est principium in divinis: cum enim omne agens, in quantum hujusmodi, agat simile sibi, illud est principium generationis in

generante secundum quod genitus generanti similatur: homo enim virtute humanæ naturæ generat filium, qui sibi in natura humana similis invenitur: Deo autem Patri conformis est Deus genitus in natura divina: unde natura divina est generationis principium, ut ejus virtute generat Pater, sicut Hilarius dicit, loc. cit.

Et propter hoc alii dixerunt, quod potentia generandi significet essentiam tantum. Sed illud etiam conveniens non videtur. Actio enim quæ fit virtute naturæ communis per aliquod sub natura communi contentum, aliquem modum accipit ex propriis illius principii; sicut actio quæ debetur naturæ animalis, fit in homine secundum quod competit principii speciei humanæ: unde et homo perfectius habet actum virtutis imaginativæ quam alia animalia, secundum quod competit ejus rationalitati. Similiter etiam actio hominis invenitur in hoc et in illo homine secundum quod competit principii individualibus hujus vel illius, ex quibus contingit quod unus homo clarius alio intelligit. Et ideo oportet quod si natura communis sit principium alicujus operationis quæ solum Patri convenit, oportet quod sit principium, secundum quod competit proprietati personali Patris. Et propter hoc in ratione potentiae includitur quodammodo paternitas, etiam quantum ad id quod est generationis principium.

Et propter hoc cum aliis dicendum est, quod potentia generandi simul essentiam et notionem significat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod potentia importat rationem principii respectu operationis, quæ notionaliter non dicitur in divinis, ut dictum est.

AD SECUNDUM dicendum, quod in rebus creatis unum prædicamentum accedit alteri, propter quod non potest ex duobus fieri unum, nisi unum per accidens; sed in divinis relatio est realiter ipsa essentia: et ideo non est simile.

AD TERTIUM dicendum, quod in rebus creatis principium generationis est duplex, scilicet generans et quo generatur: sed generans quidem per generationem distinguitur a genito, cum nulla res generet seipsam; sed id quo generans generat, non distinguitur, sed est commune utrique, ut dictum est, in corp. art. Unde non oportet naturam divinam distingui, sicut potentia generandi, cum potentia sit principium ut quo.

AD QUARTUM dicendum, quod ratione relationis implicitæ, potentia generandi non est communis, sed propria.

AD QUINTUM dicendum, quod in qualibet generatione principium generationis principaliter non est aliqua forma individualis, sed forma quæ pertinet ad naturam speciei. Item non oportet quod genitum similetur generanti quantum ad conditiones individuales, sed quantum ad naturam speciei. Paternitas autem non est in Patre per modum formæ speciei, sicut

humanitas in homine, sic enim in eo est divina natura; sed est in eo, ut ita dicam, sicut principium individuale, est enim proprietas personalis: et ideo non oportet quod sit generationis principium principaliter, sed quodammodo cointellectum ratione supraddicta: aliter sequeretur quod Pater per generationem non solum deitatem, sed paternitatem communicaret; quod est inconveniens.

Ad sextum dicendum, quod potentia generandi est idem realiter cum natura divina ita quod natura includitur in ratione ipsius; non autem sic est de paternitate, unde non est simile.

Ad septimum dicendum, quod scientia vel voluntas non est principium generationis, cum generatio sit naturæ, quæ in quantum est actionis principium, rationem potentiæ habet. Et inde est quod potentia consignificatur cum eo quod est ad aliquid in divinis, non autem scientia vel voluntas.

Ad ea autem quæ sunt in contrarium de facili patet responsio ex prædictis.

ARTICULUS III. — Utrum potentia generativa in actu generationis procedat per imperium voluntatis.

Tertio queritur, utrum potentia generativa in actu generationis procedat per imperium voluntatis. Et videtur quod sic. Hilarius enim dicit (lib. de Syn. in med.), quod non naturali ductus necessitate Pater genuit Filium. Sed si non genuit voluntate, genuit naturali necessitate; quia agens vel est voluntarium vel naturale. Ergo pater genuit Filium voluntate; et sic potentia generativa per imperium voluntatis exit in actum generandi.

2. Sed dicebat, quod Pater non genuit Filium neque voluntate præcedente, neque voluntate consequente, sed concomitante. — Sed contra, videtur quod hæc ratio sit insufficientis. Cum enim quidquid est in Deo sit æternum, nihil quod est in Deo potest tempore præcedere aliquid in Deo existens: et tamen invenitur quod aliquid habet ad aliud rationem principii, sicut voluntas Dei ad electionem qua eligit justos ex hoc solo quod ab intellectu procedit. Ergo quamvis voluntas generationis Filii tempore non præcedat, nihilominus, ut videtur, potest poni principium generationis Filii ex hoc quod procedit ab intellectu.

3. Præterea, Filius procedit per actum intellectus cum procedat ut verbum: verbum enim intellectuale non est nisi cum intelligimus aliquid cogitantes, ut Augustinus dicit (IX de Trin., lib. IV, cap. VII). Sed voluntas est principium intellectualis operationis; imperat enim actum intellectus, sicut et aliarum potentiarum, ut Anselmus dicit (in lib. de Similitud., cap. II); intelligo enim quia volo, sicut et ambulo quia volo. Ergo voluntas est principium processionis.

4. Sed dices, quod in humanis verum est quod voluntas imperat actum intellectus, non autem in divinis. — Sed contra, prædestinatio quodammodo est actus intellectus: dicimus enim, quod Deus prædestinavit Petrum quia voluit, secundum illud Rom., IX, 18: *Cujus vult miseretur et quem vult indurat*. Ergo non solum in humanis sed etiam in divinis voluntas imperat actum intellectus.

5. Præterea, secundum Philosophum (VIII Phys., text. XXXIV), quod movetur ex seipso potest moveri et non moveri; et eadem ratione quod agit ex seipso agere potest et non agere. Sed natura non potest agere et non agere, cum sit determinata ad unum. Ergo non agit ex seipso, sed quasi mota ab alio. Hoc autem in divinis esse non potest. Nulla ergo actio in divinis est a natura; et sic nec generatio. Et ita generatio est a voluntate, cum omnia agentia reducuntur in naturam vel voluntatem, ut patet II Physic. (com. XLV et XLIX.)

6. Præterea, si actio naturæ præcedat actionem voluntatis, sequitur inconveniens, quod scilicet ratio voluntatis tollatur. Nam cum natura sit determinata ad unum, si voluntatem movet, eam ad unum tantum movebit; quod est contra rationem voluntatis, quæ secundum quod hujusmodi, libera est. Si vero voluntas naturam moveat, neque tolletur ratio naturæ neque voluntatis, quia quod se habet ad plura, nihil prohibet quod ad unum moveat. Ergo rationabiliter actio voluntatis præcedit actionem naturæ, magis quam e converso. Sed generatio Filii est pura actio sive operatio. Ergo est a voluntate.

7. Præterea, in Psalm. CXLVIII, 5, dicitur: *Dixit, et facta sunt*, quod Augustinus exponit (lib. II de Genesi ad lit., cap. VI et VII): *Id est, verbum genuit, in quo erat ut fierent*. Sic ergo processio Verbi a Patre, est ratio creaturæ producendæ. Si ergo Filius non procedit a Patre per imperium voluntatis sed naturæ, videtur sequi quod omnes creaturæ a Deo naturaliter et non solum voluntarie procedant, quod est erroneum.

8. Præterea, Hilarius dicit in libro de Synodis (circa med.): *Si quis nolente Patre natum dicat Filium, anathema sit*. Non ergo Pater genuit Filium involuntarie; et sic idem quod prius.

8. Præterea, Joan., III, 35, dicitur: *Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu sua*, quod secundum unam Glossam exponitur de datione generationis æternæ. Dilectio ergo Patris ad Filium est signum potius quam ratio generationis æternæ. Sed dilectio est a voluntate. Ergo voluntas est principium generationis Filii.

10. Præterea, Dionysius (in libro de divin. Nom., cap. IV) dicit, quod divinus amor non permittit ipsum sine germine esse. Ex quo etiam videtur idem, scilicet quod amor sit ratio generationis.

11. Præterea, positio ad quam non sequitur aliquid incon-

veniens sive error, potest poni in divinis. Sed si ponatur quod Pater genuerit Filium voluntate, non sequitur aliquod inconveniens: neque enim sequitur quod Filius non sit æternus, ut videtur; neque quod non sit consubstantialis aut æqualis Patri: quia Spiritus sanctus, qui procedit per modum voluntatis, coæternus est, coequalis et consubstantialis Patri et Filio. Ergo videtur quod non sit erroneum dicere, quod Pater genuit Filium voluntate.

12. Præterea, voluntas qualibet non potest non velle summum ultimum finem. Sed finis divinæ voluntatis est communicatio suæ bonitatis, quæ maxime fit per generationem. Ergo voluntas Patris non potest non velle generationem Filii: voluntate ergo genuit Filium.

13. Præterea, humana generatio a divina extrahitur, secundum illud Ephes., III, 15: *Ex quo omnis paternitas in celo et in terra nominatur*. Sed humana generatio subjacet imperio voluntatis: aliter in actu generationis peccatum non esset. Ergo etiam divina; et sic idem quod prius.

14. Præterea, omnis actio naturæ immutabilis est necessaria. Sed natura divina omnino est immutabilis. Si ergo generatio sit operatio naturæ et non voluntatis, sequitur quod sit necessaria, et ita quod Pater genuit Filium necessitate: quod est contra Augustinum (ad Orosium, cap. VII).

15. Præterea, Augustinus dicit (XV de Trinit., cap. XX), quod Filius est consilium de consilio et voluntas de voluntate. Sed hæc præpositio *de* denotat principium. Ergo voluntas est principium generationis Filii, et sic idem quod prius.

Sed contra est quod Augustinus dicit in libro ad Orosium: *Pater neque voluntate neque necessitate genuit Filium*.

Præterea, summa diffusio voluntatis est per modum amoris. Filius autem non procedit per modum amoris, sed potius Spiritus sanctus. Ergo voluntas non est principium generationis Filii.

Præterea, Filius procedit a Patre ut splendor a luce, secundum illud Hebr., I, 3: *Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus*. Sed splendor non procedit a luce voluntate mediante. Ergo nec Filius a Patre.

Respondeo dicendum, quod generatio Filii potest se habere ad voluntatem ut voluntatis obiectum: Pater enim et Filium voluit et Filii generationem ab æterno: nullo autem modo voluntas esse potest divinæ generationis principium: quod sic patet. Voluntas, inquantum voluntas, cum sit libera, ad utrumlibet se habet. Potest enim voluntas agere vel non agere, sic vel sic facere, velle et non velle. Et si respectu alicujus hoc voluntati non conveniat, hoc accidit voluntati non inquantum voluntas est, sed ex inclinatione naturali quam habet ad aliquid, sicut ad finem ultimum, quem non potest non velle; sicut voluntas humana non potest non velle beatitudinem, nec potest

velle miseriam. Ex quo patet quod omne illud cujus voluntas est principium, quantum in se est, possibile est esse vel non esse, et esse tale vel tale, et tunc vel nunc. Omne autem illud quod sic se habet, est creatum: quia in eo quod increatum est, non est potestas ad esse vel non esse. Sed per se necesse est esse, ut Avicenna probat VIII Metaph., cap. IV). Si ergo ponitur Filius voluntate genitus, necessario sequetur ipsum esse creaturam. Et propter hoc Ariani qui ponebant Filium creaturam, dicebant eum esse genitum voluntate. Catholici autem dicunt Filium non natum voluntate, sed natura. Natura enim ad unum determinata est. Et secundum hoc ex hoc quod Filius est a Patre genitus natura, oportet quod ipse non possit esse non genitus, et quod non possit esse alio modo quam est, aut Patri non consubstantialis; cum quod naturaliter procedit, procedat in similitudinem ejus a quo procedit. Et hoc est quod Hilarius dicit (in lib. de Syn., post med.): *Omnibus creatoris substantiam Dei voluntas attribuit; sed naturam Filio dedit perfecta nativitas; et ideo talia sunt cuncta qualia Deus esse voluit; Filius autem talis est qualis est Deus*. Sicut autem dictum est, voluntas licet respectu aliorum ad utrumlibet se habeat, tamen respectu finis ultimi naturalem inclinationem habet; et similiter intellectus respectu cognitionis principiorum primorum naturalem quemdam motum habet. Principium autem divinæ cognitionis est ipse Deus qui est finis suæ voluntatis; unde illud quod procedit in Deo per actum intellectus cognoscentis seipsum realiter procedit; et similiter quod procedit per actum voluntatis diligentis seipsam. Et propter hoc cum Filius procedat ut verbum per actum intellectus divini, inquantum Pater cognoscit seipsum, et Spiritus sanctus per actum voluntatis inquantum Pater diligit Filium; sequitur quod tam Filius quam Spiritus sanctus naturaliter procedant; et ex hoc ulterius quod sunt consubstantiales et coequalis et coæterni Patri et sibi invicem.

Ad PRIMUM ergo dicendum, quod Hilarius loquitur de necessitate quæ importat violentiam: quod patet per hoc quod subdit: *Non naturali necessitate ductus, cum vellet generare Filium*.

Ad SECUNDUM dicendum, quod respectu nullius rei est in Deo voluntas antecedens; quia quidquid aliquando Deus vult, ad æterno voluit. Concomitans vero est respectu omnium bonorum quæ sunt tam in ipso quam in creaturis: vult enim se esse et creaturam esse. Sed præcedens vel antecedens tempore quidem non est nisi respectu creaturæ, quæ ad æterno non fuit; præcedens vero intellectus est respectu actuum æternorum qui significantur ad creaturas terminari; sicut dispositio, prædestinatio et hujusmodi. Generatio vero Filii neque est creatura, neque ad creaturam significatur terminari. Unde respectu ejus non est voluntas præcedens nec tempore neque intellectu, sed solum voluntas concomitans.

AD TERTIUM dicendum, quod sicut actus intellectus videtur sequi actum voluntatis, in quantum a voluntate imperatur; ita e converso actus voluntatis videtur sequi actum intellectus, in quantum per intellectum præsentatur voluntati suum objectum, quod est bonum intellectum. Unde esset procedere in infinitum, nisi esset ponere statum vel in actu intellectus vel in actu voluntatis. Non autem potest status poni in actu voluntatis, cum objectum præsupponatur ad actum; unde oportet ponere statum in actu intellectus, qui naturaliter intellectum consequitur; ita quod a voluntate non imperatur. Et per hunc modum procedit Filius Dei ut verbum, secundum actum intellectus divini, ut ex dictis, in corp. art., patet.

AD QUARTUM dicendum, quod actus intellectus divini naturalis est secundum quod ad ipsum Deum terminatur, qui est principium suæ cognitionis; secundum vero quod significatur ad creaturas terminari, ad quas sic se habet quodammodo ut intellectus noster ad conclusiones, non naturaliter ab intellectu progreditur, sed voluntarie; et ideo in divinis aliqui actus intellectus significantur ut imperati a voluntate.

AD QUINTUM dicendum, quod quoad ea ad quæ natura potest se extendere secundum propria principia essentialia, non indiget ut ab alio determinetur, sed ad ea tantum ad quæ propria principia non sufficiunt. Unde Philosophi non sunt dicefi ut ponent opus naturæ, opus intelligentiæ, ex operibus quæ competunt calido et frigido secundum seipsa; quia in has, etiam ponentes res naturales ex necessitate materiæ accidere, omnia naturæ opera reducebant. Ducti sunt autem ex illis operationibus ad quas non possunt sufficere virtus calidi et frigidi et huiusmodi qualitatium; sicut ex membris ordinatis in corpore animalis tali modo quod natura salvatur. Quia ergo naturæ divinæ secundum se opus est generatio; non oportet quod ad hanc actionem ab aliqua voluntate determinetur. — Vel dicendum, quod natura determinatur ab aliquo, ut in finem. Illi autem naturæ quæ est finis, et non ad finem, non competit ab aliquo determinari.

AD SEXTUM dicendum, quod in diversis considerando, actio voluntatis actionem naturæ præcedit. Unde totius naturæ inferioris actio ex voluntate gubernantis procedit. Sed in eodem oportet quod actio naturæ præcedat actionem voluntatis. Natura enim secundum intellectum præcedit voluntatem, cum natura intelligatur esse principium quo res subsistit, voluntas vero ultimum quo ad finem ordinatur. Nec tamen sequitur quod tollatur ratio voluntatis. Quamvis enim ad inclinationem naturæ voluntas ad aliquid unum determinetur, quod est ultimus finis a natura intentus, respectu tamen aliorum indeterminata manet; sicut patet in homine, qui naturaliter vult beatitudinem et de necessitate, non autem alia. Sic ergo in Deo naturæ actio actionem voluntatis præcedit natura et intellectu; nam generatio

Filius est ratio omnium eorum quæ per voluntatem producuntur, scilicet creaturarum.

AD SEPTIMUM dicendum, quod licet in Verbo Dei a Patre genito fuerit ut omnes creature fierent, non tamen oportet, si Verbum naturaliter procedit, quod creaturæ etiam naturaliter procedant; sicut nec sequitur, si intellectus noster principia naturaliter cognoscit, quod naturaliter cognoscat ea quæ ex principis consequuntur: eo enim quod naturaliter habemus, voluntas utitur ad utramque partem.

AD OCTAVUM dicendum, quod Pater voluntarie genuit; sed in hoc non designatur nisi voluntas concomitans.

AD NONUM dicendum, quod si verbum illud de generatione æterna intelligatur, dilectio Patris ad Filium non est intelligenda ut ratio illius dationis qua Pater Filio æternaliter omnia dat, ut signum. Similitudo enim ratio est amoris.

AD DECIMUM dicendum, quod Dionysius loquitur de productione creaturæ, non de generatione Filii.

AD UNDECIMUM dicendum, quod Spiritus sanctus procedere dicitur per modum voluntatis, quia procedit per actum qui naturaliter est a voluntate, scilicet per hoc quod Pater amat Filium, et e converso. Ipse enim amor est Spiritus sanctus, sicut Filius est Verbum quo Pater dixit seipsum.

AD DUODECIMUM dicendum, quod ex illa etiam ratione non sequitur nisi quod Pater generationem Filii velit; quod pertinet ad voluntatem concomitantem, quæ respicit generationem sicut objectum, non sicut id cuius sit principium.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod humana generatio fit per virtutem naturalem, scilicet generativam potentiam, mediante potentia motiva, quæ imperio subjacet voluntatis, non autem generativa potentia. Hoc autem non accidit in divinis; et ideo non est simile.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod Augustinus non intendit negare necessitatem immutabilitatis, de qua ratio procedit; sed necessitatem coactionis.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod cum dicitur Filius esse voluntas de voluntate, intelligitur esse de Patre, qui est voluntas. Unde hæc præpositio *de* notat generationis principium, quod est generans, non id quo generatur, de quo est præsens quæstio.

ARTICULUS IV. — *Utrum in divinis possint esse plures Filii.*

Quarto quæritur, utrum in divinis possint esse plures Filii. Et videtur quod sic. Operatio enim naturæ quæ convenit uni supposito, convenit e iam omnibus suppositis ejusdem naturæ. Sed generatio, secundum Damascenum (lib. II, cap. xxvii), est opus naturæ, et convenit Patri. Ergo etiam Filio et Spiritui sancto qui sunt supposita ejusdem naturæ. Sed Filius non

generat seipsum : nam, secundum Augustinum, nulla res potest generare seipsam. Ergo generat alium filium, et sic in divinis possunt esse plures Filii.

2. Præterea, totam virtutem suam Pater in Filium transfundit. Sed potentia generandi pertinet ad virtutem Patris. Ergo hujusmodi potentiam habet Filius a Patre; et sic idem quod prius.

3. Præterea, Filius est perfecta imago Patris, ad quod requiritur perfecta assimilatio; quæ non esset si Filius non quantum ad omnia Patrem imitaretur. Ergo sicut Pater Filium generat, ita et Filius; et sic idem quod prius.

4. Præterea, perfectior est assimilatio ad Deum secundum conformitatem actionis quam secundum conformitatem alicujus formæ, ut patet per Dionysium (in cap. cælest. Hierar.); sicut soli magis assimilatur quod lucet et illuminat quam quod lucet tantum. Sed Filius perfectissime assimilatur Patri. Ergo est ei conformis non solum in potentia, sed etiam in actu generandi; et sic idem quod prius.

5. Præterea, ex hoc contingit quod Deus facta una creatura potest facere aliam, quia ejus potentia neque exhaustur neque diminuitur in creando. Sed similiter potentia Patris neque exhaustur neque diminuitur ex hoc quod generat Filium. Ergo per hoc quod generat Filium, non prohibetur quin possit alium filium generare; et sic possunt esse plures filii in divinis.

6. Sed dicos, quod ideo non generat alium filium, quia sequeretur inconveniens quod Augustinus ponit, scilicet quod infinita esset divina generatio, si Pater plures filios generaret, vel Filius Patri generaret nepotem, et sic de aliis. Sed contra, in Deo nihil est in potentia quod non sit in actu: esset enim imperfectus. Si ergo est in potentia Patris quod plures filios generet, nullo inconvenienti prohibente, erunt plures filii in divinis.

7. Præterea, de natura geniti est ut procedat in similitudinem generantis. Sed sicut Filius est similis Patri, ita et Spiritus sanctus; et ita Spiritus sanctus est filius, et sic sunt plures filii in divinis.

8. Præterea, secundum Anselmum (in Monolog., cap. xxxii), nihil est aliud dicere Patrem Filium generare, quam Patrem dicere seipsum. Sed sicut Pater potest dicere seipsum, ita et Filius et Spiritus sanctus. Ergo Pater et Filius et Spiritus sanctus possunt filios generare; et sic idem quod supra.

9. Præterea, ex hoc Pater dicitur Filium generare, quod similitudinem suam in intellectu suo concipit. Sed hoc idem possunt facere Filius et Spiritus sanctus. Ergo idem quod prius.

10. Præterea, potentia est media inter essentiam et operationem. Sed una est essentia Patris et Filii, eademque potentia. Ergo et una operatio; et sic Filio convenit generare; et ita ut prius.

11. Præterea, bonitas est diffusionis principium. Sed sicut est infinita bonitas in Patre et Filio, ita etiam in Spiritu sancto. Ergo sicut Pater infinita communicatione suam naturam communicat, Filium generando, ita Spiritus sanctus aliquam divinam personam producendo; non enim infinite communicatur divina bonitas creaturæ; et sic videtur quod possint esse plures filii in divinis.

12. Præterea, nullius boni sine consortio potest esse jucunda possessio. Sed filiatio est quoddam bonum in Filio. Ergo videtur oportere ad perfectam jucunditatem Filii, esse alium filium in divinis.

13. Præterea, Filius procedit a Patre ut splendor a luce, ut patet Hebr., 1, 3: *Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus*. Sed splendor potest alium splendorem producere, et ille alium, et alius alium. Ergo similiter videtur esse in processione divinarum personarum, quod Filius possit alium filium generare; et sic idem ut prius.

14. Præterea, paternitas in Patre ad ejus dignitatem pertinet. Sed eadem est dignitas Patris et Filii. Ergo paternitas convenit Filio; et sic sunt plures filii in divinis.

15. Præterea, ejus est potentia cujus est actus. Sed potentia generandi est in Filio. Ergo Filius generat.

Sed contra, illa sunt perfectissima in creaturis quæ ex tota materia sua constant, et sunt eorum in singulis speciebus singula tantum. Sed sicut creaturæ materiales individuuntur per materiam, ita Filii persona constituitur filiatio. Ergo cum Deus Filius sit perfectus filius, videtur quod in ipso solo in divinis filiatio inveniat.

Præterea, Augustinus dicit (lib. III contra Maxim., cap. vii, xviii, et xxiii), quod si Pater posset generare et non generaret, invidus esset. Sed Filius non est invidus. Ergo cum non generet, generare non potest. Et sic non possunt esse plures filii in divinis.

Præterea, quod perfecte dictum est semel, iterum dici non oportet. Sed Filius est verbum perfectum, cui nihil deest, secundum Augustinum (lib. VI de Trin., cap. x, et lib. VII, cap. ii). Ergo non oportet esse plura verba in divinis, et ita nec plures filios.

Respondeo dicendum, quod in divinis impossibile est esse plures filios; quod sic patet. Personæ namque divinæ cum in omnibus absolutis conveniant, utpote sibi invicem essentialia, distinguuntur non possunt nisi secundum relationes, nec secundum alias nisi secundum relationes originis. Nam aliarum relationum quædam distinctionem præsupponunt, ut æqualitas et similitudo; quædam vero inæqualitatem designant, ut dominus et servus, et alia hujusmodi. Relationes vero originis ex sui ratione conformitatem important: quia quod oritur ex

alio, ejus similitudinem retinet inquantum hujusmodi. Non est igitur aliquid in divinis quo Filius distinguatur ab aliis personis nisi sola relatio filiationis, quæ est ejus personalis proprietas, et qua Filius non solum est Filius, sed est hoc suppositum vel hæc persona. Impossibile autem est quod illud quo aliquid suppositum est hoc in pluribus inveniri; quia sic suppositum ipsum esset communicabile; quod est contra rationem individui, suppositi, vel personæ. Unde nullo modo potest esse alius filius in divinis quam unus. Non enim potest dici, quod una filiatione constituat hunc filium et alia alium; quia cum filiationes ratione non differant, oporteret quod si materia vel quocumque supposito distinguerentur, esset in divinis materia, aut aliquid aliud distinguens quam relatio. Potest autem et alia ratio specialis assignari, quare Pater tantum unum filium gignere possit. Natura enim ad unum determinatur; unde cum Pater natura generet filium, non potest esse nisi unus filius a Patre genitus. Nec potest dici, quod sint plures numero in eadem specie existentes, sicut apud nos accidit; cum ibi non sit materia, quæ est principium distinctionis secundum numerum in eadem specie.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod generatio quamvis in Patre sit quodammodo opus naturæ divinæ, est tamen ejus cum quadam concomitantia personalis proprietatis Patris, ut supra, art. 2, dictum est; unde non oportet quod conveniat Filio, in quo natura divina sine tali proprietate invenitur.

AD SECUNDUM dicendum, quod Pater totam virtutem suam communicat Filio, quæ naturam divinam sequitur absolute. Potentia vero generandi sequitur naturam divinam cum adjunctione proprietatis Patris, ut dictum est.

AD TERTIUM dicendum, quod imago assimilatur ei cujus est imago quantum ad speciem, non quantum ad relationem. Non enim oportet quod si imago est ab aliquo, quod id cujus est imago, sit ab alio; quia nec similitudo proprie secundum relationem attenditur, sed secundum formam.

AD QUARTUM dicendum, quod sicut Filius assimilatur Patri in natura divina, non in proprietate personali; ita et assimilatur ei in actione quæ concomitatur naturam, sine concomitantia proprietatis predictæ. Talis autem actio non est generatio; unde ratio non sequitur.

AD QUINTUM dicendum, quod licet potentia generativa Patris non exhauriatur neque minuat per generationem Filii; tamen ejus infinitatem adæquat Filius, qui est intellectus infinitus, non autem creatura finita; unde non est simile.

AD SEXTUM dicendum, quod in ratione ducente ad inconvenientis non oportet quod sola inconvenientis vitatio sit causa removende positionis ex qua inconvenientis sequitur, sed etiam causæ manifestationis inconvenientis; unde non oportet quod

propter hoc solum non sint plures filii in divinis, ne sit generatio infinita.

AD SEPTIMUM dicendum, quod Spiritus sanctus procedit per modum amoris. Amor autem non significat aliquid figuratum vel specificatum specie amantis vel amati, sicut verbum significat speciem dicentis et ejus quod dicitur habens; et ideo cum Filius procedat per modum verbi, ex ipsa ratione suæ processionis habet ut procedat in similem speciem generantis, et sic quod sit Filius, et ejus processio generatio dicatur. Non autem Spiritus sanctus hoc habet rationem suæ processionis, sed magis ex proprietate divinæ naturæ: quia in Deo non potest esse aliquid quod non sit Deus; et sic ipse amor divinus, Deus est inquantum quidem divinus, non inquantum amor.

AD OCTAVUM dicendum, quod hoc verbum *dicere* potest accipi dupliciter; stricte et large; stricte accipiendo *dicere*, idem est quod verbum a se emitte; et sic est notionale, et convenit tantum Patri; et sic accipit *dicere* Augustinus; unde ponit in principio VI de Trinit. (lib. VII, non procul a princ.), quod solus Pater dicit se. Alio modo potest accipi communiter, prout *dicere* idem est quod intelligere; et hoc modo Anselmus accipit in Monologio (cap. LX), ubi dicit, quod Pater et Filius et Spiritus sanctus dicunt se.

AD NONUM dicendum, quod sicut generare soli Patri convenit in divinis, ita et concipere; unde solus Pater suam similitudinem concipit in intellectu, quamvis Filius et Spiritus sanctus intelligant; quia in intelligendo nulla relatio exprimitur, nisi forte secundum modum intelligendi tantum; sed in generando et in concipiendo exprimitur realis origo.

AD DECIMUM dicendum, quod ratio illa recte procedit de actione quæ consequitur naturam absolute sine aliquo respectu ad proprietatem; talis autem non est generatio; unde ratio non sequitur.

AD UNDECIMUM dicendum, quod in divinis non potest esse nisi spiritualis processio, quæ quidem est solum secundum intellectum et voluntatem; et ideo non potest a Spiritu sancto alia persona divina procedere; quia ipse procedit per modum voluntatis ut amor, Filius per modum intellectus ut verbum.

AD DUODECIMUM dicendum, quod proprietas personalis oportet ut sit incommunicabilis, ut supra dictum est; unde in ea consortium fieri non requirit jucunditas.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod illa similitudo non oportet quod teneat quantum ad omnia.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod sicut paternitas in Patre et filiatione in Filio sunt una essentia: ita et sunt una dignitas et una bonitas.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod cum dicitur potentia generandi, hoc gerundium *generandi* tripliciter potest accipi.

Uno modo prout est gerundium verbi activi; et sic ille habet potentiam generandi qui habet potentiam ad hoc quod generet. Alio modo prout gerundium est verbi passivi; et sic ille habet potentiam generandi qui habet potentiam ad hoc ut generetur. Tertio modo prout est gerundium verbi impersonalis; et sic dicitur ille habere potentiam generandi qui habet potentiam illam qua ab alio generatur. Primo ergo modo potentia generandi non convenit Filio, sed secundo et tertio; unde ratio non sequitur.

ARTICULUS V. — *Utrum potentia generandi sub omnipotentia comprehendatur.*

Quinto quaeritur, utrum potentia generandi sub omnipotentia comprehendatur. Et videtur quod non. Omnipotentia enim convenit Filio, secundum illud symboli: *Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus*. Non autem convenit ei potentia generandi. Ergo sub omnipotentia non comprehenditur.

2. Præterea, Augustinus dicit (Enchir., cap. xcvi), quod Deus dicitur omnipotens, quia potest omnia quæ vult. Ex quo videtur quod potentia illa ad omnipotentiam pertineat quæ a voluntate imperatur. Potentia autem generandi non est huiusmodi: quia Pater non genuit Filium voluntate, ut supra, art. iii, habitum est. Ergo potentia generandi ad omnipotentiam non pertinet.

3. Præterea, omnipotentia Deo attribuitur, in quantum ejus omnipotentia ad omnia quæ sunt in se possibilia se extendit. Sed generatio Filii vel ipse Filius non est de possibilibus, sed de necessariis. Ergo potentia generandi sub omnipotentia non comprehenditur.

4. Præterea, quod convenit pluribus communiter, convenit eis secundum aliquid eis commune, sicut habere tres, æquilateri et gradato, secundum hoc quod triangulus sunt. Ergo quod convenit alicui soli, convenit ei secundum hoc quod sibi est proprium. Omnipotentia autem non est propria Patris. Cum ergo potentia generandi soli Patri conveniat in divinis, non convenit ei in quantum est omnipotens; et ita ad omnipotentiam non pertinebit.

5. Præterea, sicut est una essentia Patris et Filii, ita et una omnipotentia. Sed ad omnipotentiam Filii non reducitur posse generare. Ergo nec ad omnipotentiam Patris; et sic nullo modo potentia generandi ad omnipotentiam pertinet.

6. Præterea, ea quæ non sunt unius rationis, sub una distributione non cadunt; non enim cum dicitur una *omnis canis*, distributio sumitur pro laterali et cœlesti. Sed generatio Filii et productio aliorum quæ omnipotentia subjacent, non sunt unius rationis. Ergo cum dicitur: Deus est omnipotens, non includitur ibi potentia generandi.

7. Præterea, illud ad quod omnipotentia se extendit, est omnipotentia subjectum. Sed in divinis nihil est subjectum, ut Hieronymus dicit (Damascenus, lib. IV, cap. xix, a medio, et lib. III, cap. xxi). Ergo nec generatio Filii nec Filius omnipotentia subditur; et sic idem quod prius.

8. Præterea, secundum Philosophum (V Phys., lib. I, com. xviii et præced.) relatio non potest esse terminus motus per se, et per consequens nec actionis; et ita nec potentia objectum, quæ dicitur respectu actionis. Sed generatio et Filius in divinis relative dicuntur. Ergo Dei potentia ad ea se non extendit; et sic posse generare non includitur in omnipotentia.

Sed contra est quod Augustinus dicit (contra Maxim., lib. III, cap. vii, in fine, et cap. xviii, et xxv, a medio): *Si Pater non potest generare Filium sibi æqualem, ubi est ejus omnipotentia?* Ergo omnipotentia ad generationem se extendit.

Præterea, omnipotentia in Deo dicitur non solum respectu actuum exteriorum, ut creare, gubernare et huiusmodi, qui ad effectus exterius terminari significantur; sed etiam respectu actuum interiorum; ut intelligere et velle. Si quis enim Deum non posse intelligere diceret, ejus omnipotentia derogaret. Sed Filius procedit ut verbum per actum intellectus. Ergo respectu generationis Filii omnipotentia Dei intelligitur.

Præterea, majus est generare Filium quam creare cœlum et terram. Sed posse creare cœlum et terram est omnipotentia. Ergo multo magis posse Filium generare.

Præterea, in quolibet genere est unum principium ad quod omnia quæ sunt illius generis, reducuntur. In genere autem potentiarum principium est omnipotentia. Ergo omnis potentia ad omnipotentiam reducitur; ergo et potentia generandi vel continetur sub omnipotentia, vel in genere potentiarum erunt duo principia, quod est impossibile.

Respondeo dicendum, quod potentia generandi pertinet ad omnipotentiam Patris, non autem ad omnipotentiam simpliciter: quod sic patet. Cum enim potentia in essentia radicari intelligatur, et sit principium actionis, oportet idem esse iudicium de potentia et actione quod est de essentia. In essentia autem divina hoc considerandum est, quod propter ejus summam simplicitatem quidquid est in Deo, est divina essentia; unde et ipsæ relationes quibus personæ ad invicem distinguuntur, sunt ipsa divina essentia secundum rem. Et quamvis una et eadem essentia sit communis tribus personis, non tamen relatio unius personæ communis est tribus, propter oppositionem relationum ad invicem. Ipsa enim paternitas est divina essentia, nec tamen paternitas Filio inest, propter oppositionem paternitatis et filiationis. Unde potest dici, quod paternitas est divina essentia prout est in Patre non prout est in Filio: non enim eodem modo est in Patre et Filio, sed in Filio ut ab altero

accepta, in Patre autem non. Nec tamen sequitur quod quamvis paternitatem Filium non habeat quam Pater habet, aliquid habeat Pater quod non habet Filius: nam ipsa relatio secundum rationem sui generis, in quantum est relatio, non habet quod sit aliquid, sed solum quod sit ad aliquid. Quod sit vero aliquid secundum rem, habet ex illa parte qua inest, vel ut idem secundum rem, ut in divinis, vel ut habens causam in subjecto, sicut in creaturis. Unde cum id quod est absolutum, communiter sit in Patre et Filio, non distinguuntur secundum aliquid, sed secundum ad aliquid tantum; unde non potest dici quod aliquid habeat Pater quod non habet Filius; sed quod aliquid secundum unum respectum convenit Patri, et secundum alium aliquid Filio. Similiter ergo dicendum est de actione et potentia. Nam generatio significat actionem cum alio respectu, et potentia generandi significat potentiam cum respectu; unde ipsa generatio est Dei actio, sed prout est Patris tantum; et similiter ipsa potentia generandi est Dei omnipotentia, sed prout est Patris tantum. Nec tamen sequitur quod aliquid possit Pater quod non possit Filius. Sed omnia quæcumque potest Pater, potest Filius, quamvis generare non possit: nam generare ad aliquid dicitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod posse generare, ad omnipotentiam pertinet, sed non prout est in Filio, ut dictum est, in corp. art.

AD SECUNDUM dicendum, quod Augustinus non intendit ostendere totam rationem omnipotentiae in verbis illis, sed quoddam omnipotentiae signum. Nec loquitur de omnipotentia nisi secundum quod ad creaturas se extendit.

AD TERTIUM dicendum, quod possibile ad quod omnipotentia se extendit, non est accipiendum solum pro contingenti: quia et necessaria sunt per divinam potentiam ad esse producta: et sic nihil prohibet generationem Filii computari inter possibilia divinae potentiae.

AD QUARTUM dicendum, quod licet omnipotentia absolute considerata non sit propria Patris, tamen prout cointelligitur ei determinatus modus existendi sive determinata relatio, propria fit Patri; sicut hoc quod dicitur Deus Pater, Patri proprium est, quamvis Deus sit tribus commune.

AD QUINTUM dicendum, quod sicut una et eadem est essentia trium personarum, non tamen sub eadem relatione, vel secundum eundem modum existendi est in tribus personis: ita est et de omnipotentia.

AD SEXTUM dicendum, quod generatio Filii et productio creaturarum non sunt unius rationis secundum univocationem, sed secundum analogiam tantum. Dicit enim Basilus (hom. de Fide xv), quod accipere Filius habet commune cum omni creatura; et rationem hujus dicitur primogenitus omnis creaturae,

Col. i, et hac ratione potest ejus generatio productionibus creaturae communicari sub una distributione.

AD SEPTIMUM dicendum, quod generatio Filii est subjecta omnipotentiae, non hoc modo quo subjectum inferioritatem designat, sed hoc modo quo designat solummodo potentiae obiectum.

AD OCTAVUM dicendum, quod generatio Filii significat relationem per modum actionis, et Filii per modum hypostasis subsistentis; et ideo nihil prohibet quin respectu horum omnipotentia dicatur.

Aliæ vero rationes non concludunt, nisi quod posse generare ad omnipotentiam Patris pertineat.

ARTICULUS VI. — *Utrum potentia generandi et potentia creandi sint idem.*

Sexto quaeritur, utrum potentia generandi et potentia creandi sint idem. Et videtur quod non. Generatio enim est operatio vel opus naturæ, sicut Damascenus dicit (lib. II, cap. xxvii); creatio vero est opus voluntatis, ut patet per Hilarium in libro de Synod. Sed voluntas et natura non sunt idem principium, sed ex opposito dividuntur, ut patet II Phys. (com. xlv et xlix). Ergo potentia generandi et potentia creandi non sunt idem.

2. Præterea, potentiae distinguuntur per actus, ut habetur II de Anima (com. xxxiii). Sed generatio et creatio sunt actus multum differentes. Ergo et potentia generandi et potentia creandi non sunt una potentia.

3. Præterea, minor unitas est eorum quæ in aliquo univocantur, quam eorum quæ habent idem esse. Sed potentia generandi et potentia creandi in nullo univocantur; sicut nec generatio et creatio (1) nec Filius et creatura. Ergo potentia generandi et potentia creandi non sunt idem secundum esse.

4. Præterea, inter ea quæ sunt idem, non cadit ordo. Sed potentia creandi est prior quam potentia generandi secundum intellectum, sicut essentialia notionali. Ergo prædictæ potentiae non sunt idem.

Sed contra, in Deo non differt potentia et essentia. Sed una tantum est divina essentia. Ergo et una tantum potentia. Non ergo prædictæ potentiae distinguuntur.

Præterea, Deus non facit per plura quod potest facere per unum. Sed per unam potentiam Deus potest generare et creare, præcipue cum generatio Filii sit ratio productionis creaturae; secundum illam Augustini expositionem (lib. II de Genesi ad lit., cap. vi et vii): *Dicit, et facta sunt; id est, verbum genuit, in quo erat ut fierent.* Ergo una tantum potentia est generandi et creandi.

(1) *Al. nec creatio.*

Respondeo dicendum, quod, sicut supra, art. præc., dictum est, ea quæ de potentia dicuntur in divinis, considerata sunt ex ipsa essentia. In divinis autem licet una relatio ad altera distinguatur realiter propter oppositionem relationum, quæ reales in Deo sunt; ipsa tamen relatio non est aliud secundum rem quam ipsa essentia, sed solum ratione differens: nam relatio ad essentiam oppositionem non habet. Et ideo non est concedendum quod aliquid absolutum in divinis multiplicetur, sicut quidam dicunt, quod in divinis est duplex esse, essentialis et personale. Omne enim esse in divinis essentialis est, nec persona est nisi per esse essentialis. In potentia vero, præter id quod est ipsa potentia, consideratur respectus quidam vel ordo ad id quod potentia subiacet. Si ergo potentia quæ est respectu actus essentialis, sicut potentia intelligendi vel creandi, comparatur ad potentiam quæ est respectu actus notionalis (cujusmodi est potentia generandi) secundum id quod est ipsa potentia, invenitur una et eadem potentia, sicut est unum et idem esse naturæ et personæ. Sed tamen utrique potentie cointelligitur (1) alius et alius respectus, secundum diversos actus ad quos potentie dicuntur. Sic ergo potentia generandi et creandi est una et eadem potentia, si consideretur id quod est potentia; differunt tamen secundum diversos respectus ad actus diversos.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet in creaturis differant natura et propositum, in divinis tamen sunt idem secundum rem. Vel potest dici, quod potentia creandi non nominat propositum sive voluntatem, sed potentiam prout a voluntate imperatur. Potentia autem generandi, secundum quod natura inclinatur, agit. Hoc autem non facit diversitatem potentie, nam nihil prohibet aliquam potentiam ad aliquem actum imperari a voluntate et ad alium inclinari a natura. Sicut intellectus noster ad credendum inclinatur a voluntate, ad intelligendum prima principia ducitur ex natura.

AD SECUNDUM dicendum, quod quanto aliqua potentia est superior, tanto ad plura se extendit, unde minus est distinguibilis per diversitatem objectorum; sicut imaginatio una potentia est respectu omnium sensibilibus, respectu quorum sensus proprii distinguuntur. Divina autem potentia est summe elevata: unde differentia actuum in ipsa potentia, quantum ad id quod est, diversitatem non inducit, sed secundum unam potentiam Deus omnia potest.

AD TERTIUM dicendum, quod potentia generandi et potentia creandi quantum ad ipsam (ut ita loquar) potentie substantiam, non solum univocantur, sed sunt unum. Sed quod analogice dicantur, hoc est ex ordine actus.

AD QUARTUM dicendum, quod prædictæ potentie non ordi-

(1) *Id.* colligitur.

nantur secundum prius et posterius, nisi prout distinguuntur. Unde ordo earum non attenditur nisi per respectum ad actus. Et ex hoc patet quod potentia generandi est prior potentia creandi, sicut generatio creatione. Quantum vero ad hoc quod ad essentiam comparantur, sunt idem, et non est in eis ordo.

QUÆSTIO III

DE CREATIONE

(*Et habet articulos novemdecim.*)

Primo enim quæritur, utrum Deus possit aliquid creare; 2^o utrum creatio sit mutatio; 3^o utrum creatio sit aliquid realiter in creatura; 4^o utrum potentia creandi sit creaturæ communicabilis; 5^o utrum possit esse aliquid quod non sit a Deo creatum; 6^o utrum sit unum tantum creationis principium; 7^o utrum Deus operetur in omni operatione naturæ; 8^o utrum creatio operi naturæ admisceatur; 9^o utrum anima creetur; 10^o utrum anima sit creata in corpore, vel extra corpus; 11^o utrum anima sensibilis et vegetabilis sint per creationem; 12^o utrum sint in semine quando discinditur; 13^o utrum aliquid ens ab alio, possit esse æternum; 14^o utrum id quod est divisum a Deo per essentiam, possit semper fuisse; 15^o utrum res processerint a Deo per necessitatem naturæ; 16^o utrum ab uno primo possit procedere multitudo; 17^o utrum mundus semper fuerit; 18^o utrum Angeli sint creati ante mundum visibilem; 19^o utrum potuerint esse Angeli ante mundum visibilem.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum Deus possit aliquid creare ex nihilo.*

Quæstio est de creatione, quæ est primus effectus divinæ potentie; et primo quæritur, utrum Deus possit aliquid creare ex nihilo. Et videtur quod non. Deus enim non potest facere contra communem animi conceptionem, sicut quod totum non sit majus sua parte. Sed, sicut dicit Philosophus (in 1 Phys., text. xxxii), communis conceptio ex sententia Philosophorum fuit, quod ex nihilo nihil fiat. Ergo Deus non potest de nihilo aliquid facere.

2. Præterea, omne quod fit, antequam esset, possibile erat esse: si enim erat impossibile esse, non erat possibile fieri: nihil enim mutatur ad id quod est impossibile. Sed potentia qua aliquid potest esse, non potest esse nisi in aliquo subjecto; nisi forte ipsamet sit subjectum; nam accidens absque subjecto esse non potest. Ergo omne quod fit, fit ex materia vel subjecto. Impossibile est ergo ex nihilo aliquid fieri.